

กระเบื้องดินเผาสมัยทวารวดี : ข้อมูลใหม่จากการขุดค้น ที่เมืองนครปฐมโบราณ

ดร. สฤณีพงศ์ ชุนทรง
อาจารย์ภาควิชาโบราณคดี คณะโบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากร

บทคัดย่อ

ข้อมูลเดิมเกี่ยวกับกระเบื้องดินเผาสมัยทวารวดี ในช่วงพุทธศตวรรษที่ 12–16 หรือราว 1,450–1,050 ปีมาแล้ว ได้มาจากการขุดแต่งโบราณสถานในเมืองคูบัว จังหวัดราชบุรี เมืองอู่ทอง จังหวัดสุพรรณบุรี และเมืองศรีมโหสถ จังหวัดปราจีนบุรี แต่น่าสังเกตว่าในการขุดแต่งโบราณสถานหลายแห่งในเขตเมืองนครปฐมกลับไม่เคยมีรายงานพบกระเบื้องดินเผาเลย การขุดค้นชั้นดินทางโบราณคดีที่ตำบลพระประโทนเมื่อ พ.ศ. 2524 โดยผาสุข อินทราวุธ ก็ไม่พบกระเบื้องดินเผาเช่นกัน

อย่างไรก็ตาม ในช่วงปี พ.ศ. 2552–2553 ผู้เขียนได้ทำการขุดค้นที่แหล่งโบราณคดีห่อเอกและที่ตำบลธรรมศาลาภายในเขตเมืองนครปฐมโบราณ ทำให้ได้ข้อมูลใหม่เกี่ยวกับกระเบื้องดินเผาสมัยทวารวดี บทความนี้จะนำเสนอผลการพิจารณาเกี่ยวกับคุณลักษณะต่างๆของกระเบื้องดินเผาที่พบจากการขุดค้นเมื่อไม่นานมานี้ ทั้งทางด้านรูปทรง การสังเกตเนื้อวัสดุหรือส่วนผสมด้วยตาเปล่า และการวัดขนาด โดยมีความประสงค์จะเป็นข้อมูลเบื้องต้นสำหรับการค้นคว้าอย่างละเอียดในโอกาสต่อไป

คำสำคัญ : กระเบื้องดินเผา, สมัยทวารวดี, เมืองนครปฐมโบราณ

บทนำ

การขุดค้นทางโบราณคดีในเขตเมืองนครปฐมโบราณ ในช่วงปี พ.ศ. 2552–2553 ทำให้ได้พบหลักฐานทางโบราณคดีสมัยทวารวดี (ตั้งแต่ราวพุทธศตวรรษที่ 12–6) หลากหลายประเภท โดยแบ่งออกได้เป็น 2 กลุ่มคือ หลักฐานที่เกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตในครัวเรือนทั่วไป (domestic context) เช่น ภาชนะดินเผา (หม้อมีสัน จาน ชาม) ชิ้นส่วนหินบด ชิ้นส่วนกระดูกสัตว์ ฯลฯ และหลักฐานที่เกี่ยวข้องกับกิจพิธี (ritual context) เช่น ภาชนะที่อาจใช้ในพิธีกรรม (คนโท กุณฑีหรือหม้อมีพวย กุณฑีกะหรือหม้อพรมน้ำ) และหลักฐานของศาสนสถาน คือ ชิ้นส่วนก้อนอิฐและกระเบื้องดินเผา

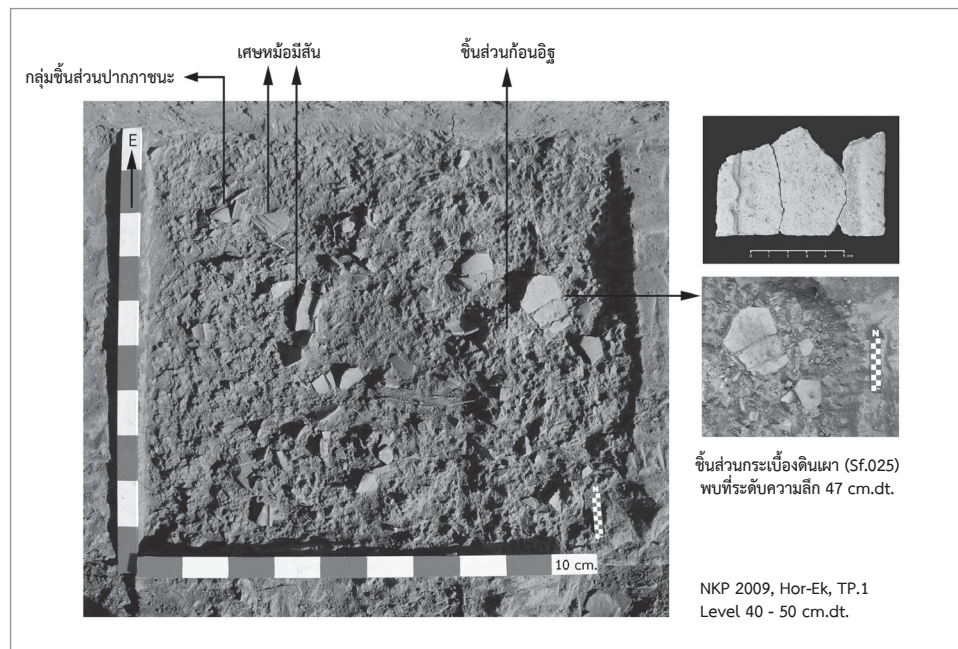
บทความนี้จะนำเสนอข้อมูลใหม่เกี่ยวกับกระเบื้องดินเผาที่พบจากการขุดค้นแหล่งโบราณคดีหอยเอ็ก ตำบลพระประโทน และแหล่งโบราณคดีในตำบลธรรมศาลา เพราะในการขุดค้นที่ตำบลพระประโทนแถบวัดไร่เกาต่นสำโรงเมื่อ พ.ศ. 2524 ของ ผาสุข อินทราชู ไม่ได้ค้นพบกระเบื้องดินเผาเลย¹ โบราณสถานของเมืองนครปฐมที่ขุดแต่งและบูรณะแล้วส่วนมากก็เป็นเจดีย์ทรงทึบตัน เช่น เจดีย์จุลประโทน พระประโทนเจดีย์ แม้ว่าที่วัดพระเมรุซึ่งเป็นศาสนสถานขนาดใหญ่จะมีทางเดินรอบแกนกลางในลักษณะของระเบียบคดที่เชื่อว่ามีหลังคาคลุมก็ตาม แต่ก็ไม่มีรายงานว่าพบกระเบื้องมุงหลังคาจากการขุดแต่ง²

กระเบื้องดินเผาจากแหล่งโบราณคดีหอยเอ็ก

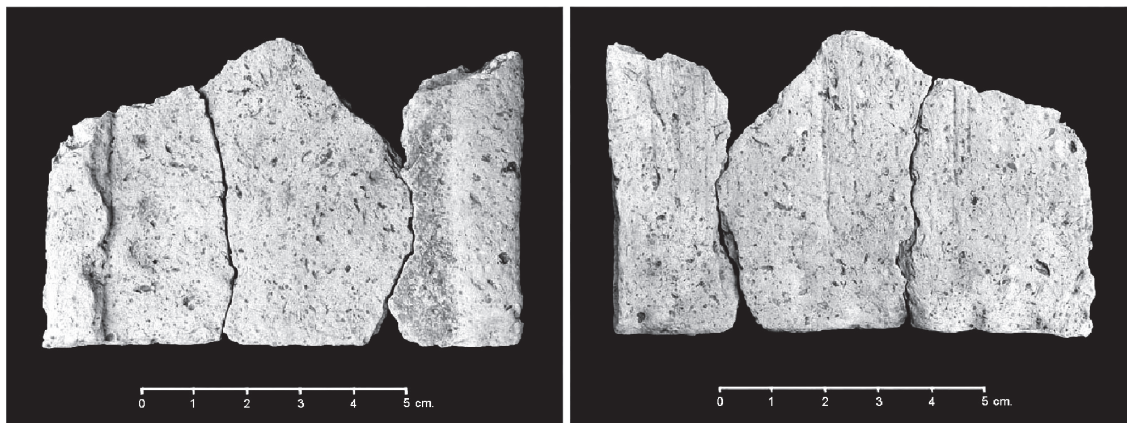
การขุดค้นที่แหล่งโบราณคดีหอยเอ็กได้พบชิ้นส่วนแผ่นกระเบื้องดินเผา ซึ่งมีพื้นผิวขรุขระกว่าภาชนะดินเผาทั่วไป มีเนื้อดินหยาบ สังกะสีได้ถึงส่วนผสมซึ่งมีเม็ดกรวดทราย เส้นใยพืช และมีเมล็ดข้าวเปลือกปะปน เช่นเดียวกับลักษณะของเนื้ออิฐที่นิยมใช้กันทั่วไปในสมัยทวารวดี ลักษณะสำคัญอีกประการหนึ่ง ที่ทำให้ทราบได้อย่างชัดเจนว่าเป็นกระเบื้องก็คือ มีขอบสองด้านหนากว่าตรงกลางแผ่น ซึ่งทำให้สำหรับเกี่ยวกับขอบของกระเบื้องอีกแผ่นหนึ่ง หรือเกี่ยวกับไม้ระแนงอันเป็นโครงสร้างเครื่องบนของหลังคาอาคาร

ชิ้นส่วนกระเบื้องที่ขุดค้นพบมีจำนวน 32 ชิ้น โดยพบตั้งแต่ระดับความลึกประมาณ 30 – 80 เซนติเมตรจากพื้นผิวดิน ซึ่งเป็นชั้นกิจกรรมช่วงกลางและตอนปลายของการอยู่อาศัยที่แหล่งโบราณคดีหอยเอ็ก โดยกำหนดอายุเป็นชั้นวัฒนธรรมสมัยทวารวดี เพราะได้พบเศษหม้อมีสันที่นิยมทำกันในสมัย ทวารวดีหลายชิ้นปะปนอยู่ในชั้นดินเดียวกัน ทั้งยังสอดคล้องกับผลการกำหนดอายุด้วยวิธีเทอร์โม ลูมิเนสเซนซ์ (thermoluminescence) ของชิ้นส่วนก้อนอิฐที่พบในระดับชั้นดินช่วงปลายของการอยู่อาศัย ซึ่งได้ค่าอายุอยู่ในช่วงพุทธศตวรรษที่ 13 – 15 (พ.ศ. 1235 – 1429)⁴ (ภาพที่ 1)

น่าสังเกตว่าได้พบชิ้นส่วนกระเบื้องดินเผามากถึง 27 ชิ้นในชั้นกิจกรรมระยะสุดท้ายที่ปรากฏในหลุมขุดค้น คือ ช่วงก่อนที่จะมีการทิ้งร้างแหล่งโบราณคดีแห่งนี้ไปในราวพุทธศตวรรษที่ 16 แต่ก็ไม่พบแผ่นกระเบื้องที่อยู่ในสภาพสมบูรณ์เลย ชิ้นส่วนกระเบื้องแผ่นที่สามารถนำมาต่อกันจนพอเห็นรูปทรงได้ คือ โบราณวัตถุที่ขุดพบในภาพที่ 1 ซึ่งในการขุดค้นครั้งนั้นได้กำหนดให้เป็นโบราณวัตถุ ชิ้นพิเศษ (smallfind) หมายเลข 25 (Sf.025) (ภาพที่ 2)

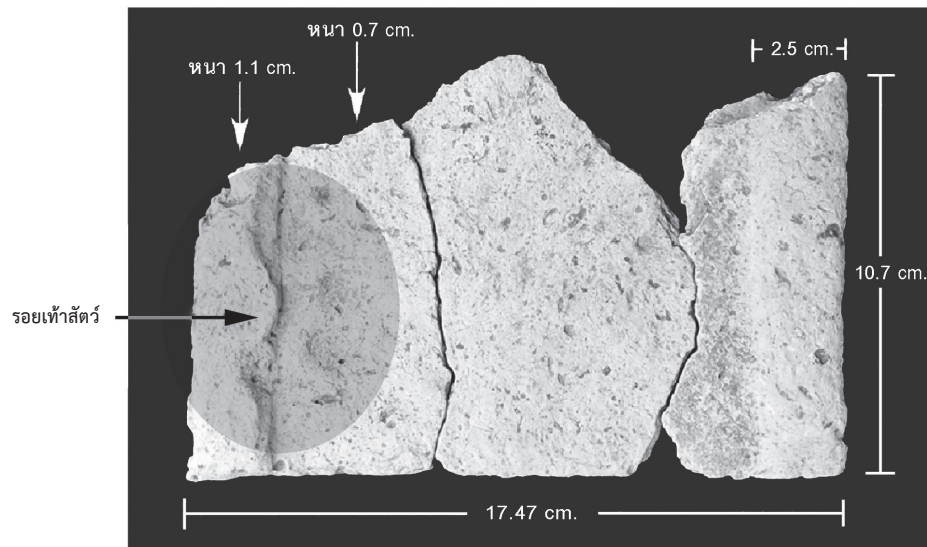

ภาพที่ 1 ชั้นส่วนกระเบื้องดินเผาที่พบในชั้นกิจกรรมสมัยโบราณระยะสุดท้าย
ของหลุมขุดค้นที่แหล่งโบราณคดีหือเอก

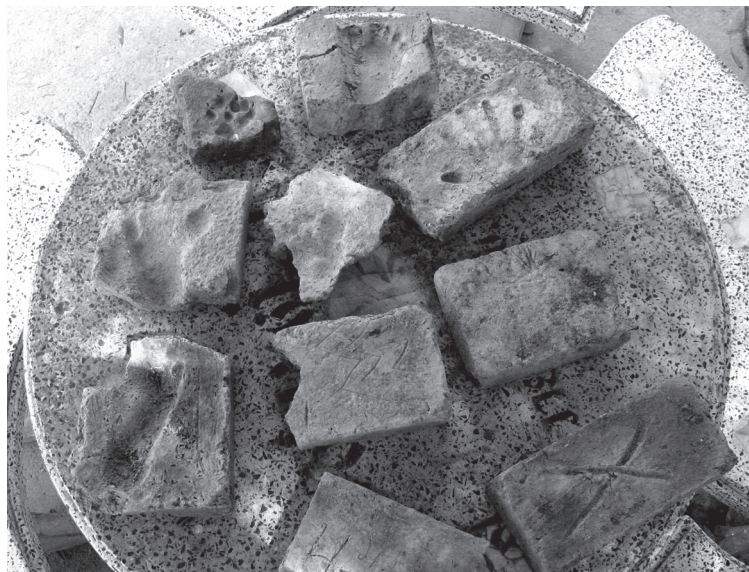

ภาพที่ 2 ชั้นส่วนกระเบื้องดินเผา พบจากการขุดค้นแหล่งโบราณคดีหือเอก (Sf.025)

กระเบื้องดินเผาแผ่นนี้มีความกว้าง 17.47 เซนติเมตร ขอบทั้งสองข้างกว้าง 2.5 เซนติเมตร และหนา 1.1 เซนติเมตร ตรงกลางแผ่นมีความหนา 0.7 เซนติเมตร น่าสังเกตว่าทางด้านซ้ายของกระเบื้องแผ่นนี้มีรอยประทับที่ดูคล้ายกับรอยเท้าของสุนัขหรือแมว (ภาพที่ 3) ลักษณะของรอยเท้าสัตว์เช่นนี้ (รวมทั้งรอยเท้าและรอยมือของมนุษย์) ก็ได้พบบนก้อนอิฐที่ได้จากการขุดแต่งพระประโทนเจดีย์ (ภาพที่ 4) แสดงให้เห็นกระบวนการผลิตในขั้นตอนการตากกระเบื้องและก้อนอิฐเหล่านี้ไว้บริเวณ ลานกลางแจ้ง ซึ่งคงไม่ได้มีการป้องกันสัตว์โดยเฉพาะสัตว์เลี้ยงให้เข้ามาเดินเหยียบย่ำได้ (ยกเว้นกรณีการประทับรอยเท้าหรือรอยมือของมนุษย์ที่ดูเป็นการจงใจทำ)

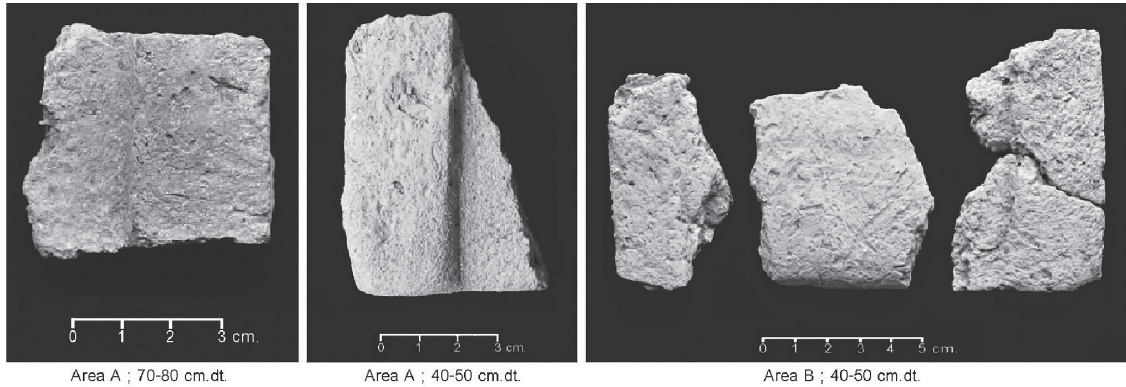

ภาพที่ 3 ชิ้นส่วนกระเบื้องดินเผาในภาพที่ 2

ภาพที่ 4 ก้อนอิฐมีรอยประทับและรอยขีดข่วน จากการขุดแต่งพระประโทณเจดีย์

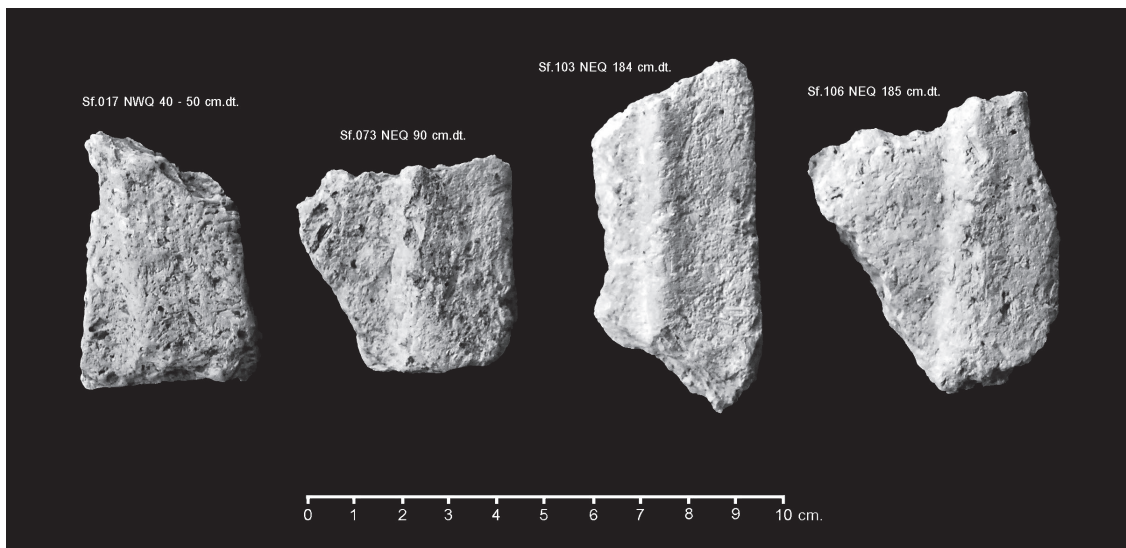
อย่างไรก็ตาม กระเบื้องดินเผาที่ขุดพบจากแหล่งโบราณคดีหอยเอาก็ไม่ได้มีขนาดเท่ากันทุกแผ่น (ภาพที่ 5) เพราะจากการวัดขนาดของตัวอย่างชิ้นส่วนกระเบื้องดินเผาแผ่นอื่นๆ พบว่าขอบด้านข้างมีความกว้างตั้งแต่ 2–2.8 เซนติเมตร ส่วนความหนาของขอบมีตั้งแต่ 1.1–1.5 เซนติเมตร และเนื้อแผ่นกระเบื้องตรงกลางมีความหนาแตกต่างกันตั้งแต่ 0.6–1.2 เซนติเมตร

ภาพที่ 5 ตัวอย่างชิ้นส่วนกระเบื้องดินเผา พบจากการขุดค้นแหล่งโบราณคดีห่อเอก

กระเบื้องดินเผาจากแหล่งโบราณคดีในเขตตำบลธรรมศาลา

การขุดค้นที่บริเวณป่ากระถินในเขตหมู่ 4 ตำบลธรรมศาลา ได้พบชิ้นส่วนกระเบื้องดินเผาจำนวน 44 ชิ้น ตั้งแต่ระดับพื้นผิวดินจนถึงระดับล่างสุดของหลุมขุดค้นที่ลึกประมาณ 2.20 เมตร แต่น่าเสียดายที่หลักฐานทั้งหมดอยู่ในสภาพชำรุดแตกหักเป็นชิ้นเล็กๆ (ภาพที่ 6) การกำหนดอายุชั้นกิจกรรมที่พบในหลุมขุดค้นนี้คาดว่าคงเกิดขึ้นในช่วงสมัยทวารวดีเท่านั้น^๕ จึงสามารถระบุได้ว่า กระเบื้องดินเผาที่ขุดพบนี้คงเริ่มทำกันตั้งแต่ช่วงต้นของสมัยทวารวดีราวพุทธศตวรรษที่ 12-13 และพบเรื่อยมาจนถึงช่วงก่อนที่จะมีการทิ้งร้างแหล่งโบราณคดีไป ซึ่งน่าจะเกิดขึ้นในช่วงพุทธศตวรรษที่ 16

ภาพที่ 6 ตัวอย่างชิ้นส่วนกระเบื้องดินเผา พบจากการขุดค้นที่ตำบลธรรมศาลา

นอกจากชิ้นส่วนกระเบื้องดินเผาและก้อนอิฐที่ขุดค้นพบแล้ว จากการสำรวจบนพื้นผิวดินก็ได้พบก้อนอิฐจำนวนมากกระจายทั่วบริเวณของแหล่งโบราณคดีหอคอกและธรรมศาลา แสดงว่านอกจากเจดีย์ทรงทึบตันแล้วก็น่าจะมีวิหารที่ก่อส่วนฐานด้วยอิฐและมีโครงสร้างส่วนบนเป็นเครื่องไม้ ที่ต้องมุงหลังคาด้วยกระเบื้องดินเผาอยู่ในบริเวณชุมชนแถบนี้ด้วย

ถึงแม้ว่าในเขตตัวเมืองนครปฐมโบราณจะเต็มไปด้วยร่องรอยของพุทธสถาน แต่ก็ไม่สามารถระบุให้แน่ชัดลงไปได้ว่าศาสนสถานที่เคยมีอยู่บริเวณแหล่งโบราณคดีหอคอกและธรรมศาลาจะสร้างขึ้น เนื่องในลัทธิศาสนาใด เนื่องจากปีแอร์ ดูปองต์ (Pierre Dupont) เคยสำรวจเมื่อ พ.ศ. 2482 พบโบราณสถานและรางโสมสูตรขนาดใหญ่ (ปัจจุบันตั้งอยู่ทีลานด้านตะวันออกขององค์พระปฐมเจดีย์) ที่ต้นลำโรงและเนินหิน ซึ่งทั้งสองแหล่งนี้ตั้งอยู่ไม่ห่างจากแหล่งโบราณคดีหอคอกมากนัก⁶

อย่างไรก็ตาม การค้นพบพระพิมพ์ดินเผาที่แหล่งโบราณคดีหอคอก⁷ (ภาพที่ 7) ย่อมเป็นหลักฐานที่บ่งชี้ว่าคงจะเคยมีพุทธสถานที่แหล่งนี้ ราษฎรในพื้นที่ยังให้ข้อมูลด้วยว่า เคยขุดลงไปใต้ต้นมะขามใหญ่ด้านทิศเหนือของโรงเรียนหอแก้ววิทยาแล้วพบฐานบันไดอิฐ แต่ก็ไม่ได้ขุดลึกลงไปอีก จึงน่าจะมึซากศาสนสถานที่ยังไม่ได้ขุดแต่งหลงเหลืออยู่ที่แหล่งโบราณคดีหอคอกด้วย

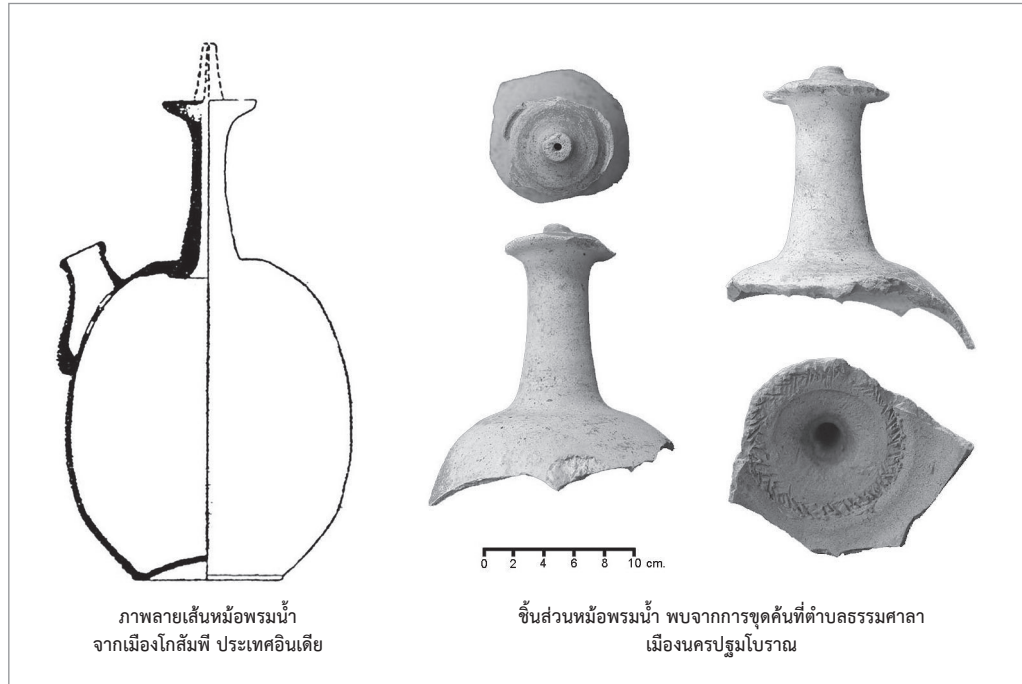
พระพิมพ์ขุ้มพุทธคยา ในความครอบครอง
ของเอกชนใน จ.นครปฐม

พระพิมพ์ดินเผา
พบจากการสำรวจ

ภาพที่ 7 พระพิมพ์ดินเผาพบที่แหล่งโบราณคดีหอคอก

สำหรับพื้นที่บริเวณป่ากระถินในเขตหมู่ 4 ตำบลธรรมศาลานั้น คงมีศาสนสถานอยู่เป็นศูนย์รวมจิตใจของชุมชนขนาดใหญ่ เพราะพื้นที่ของแหล่งโบราณคดีมีมากกว่า 10 ไร่ ราษฎรในพื้นที่หลายท่านยังเล่าว่าเคยมีเจดีย์เก่าอยู่ในแถบนี้ ในการขุดค้นยังได้พบชิ้นส่วนภาชนะดินเผาที่มีคุณภาพดี และมีรูปทรงพิเศษที่ใช้ในกิจพิธีทางศาสนาด้วย โดยเฉพาะชิ้นส่วนหม้อพรมน้ำหรือกุดทิกะ⁸ จำนวน 2 ใบ ที่ขุดพบในช่วงปลายของการอยู่อาศัย ซึ่งชิ้นส่วนหม้อพรมน้ำใบหนึ่งมีลักษณะอันเทียบเคียงได้กับหม้อพรมน้ำที่พบจากเมืองโกสัมพีนครในอินเดีย⁹ (ภาพที่ 8)

ภาพลายเส้นหม้อพรมน้ำ
จากเมืองโกสัมพี ประเทศอินเดีย

ชิ้นส่วนหม้อพรมน้ำ พบจากการขุดค้นที่ตำบลธรรมศาลา
เมืองนครปฐมโบราณ

ภาพที่ 8 ชิ้นส่วนหม้อพรมน้ำ พบจากการขุดค้นที่ตำบลธรรมศาลา

กระเบื้องดินเผาสมัยทวารวดีที่พบจากการขุดแต่งโบราณสถาน

ข้อมูลเท่าที่ผู้เขียนมีอยู่เกี่ยวกับกระเบื้องดินเผาสมัยทวารวดีนั้นได้มาจากการขุดแต่ง โบราณสถานที่เมืองโบราณ ลำคัย 3 แห่ง ได้แก่ เมืองคูบัว อำเภอเมือง จังหวัดราชบุรี เมืองอู่ทอง อำเภออู่ทอง จังหวัดสุพรรณบุรี และเมือง ศรีมโหสถ อำเภอศรีมโหสถ จังหวัดปราจีนบุรี

การขุดแต่งโบราณสถานที่เมืองคูบัวซึ่งมีขึ้นในช่วง พ.ศ. 2504–2506 โดยกรมศิลปากร ภายใต้การควบคุมของว่าที่ร้อยตรีสมศักดิ์ รัตนกุล ได้พบฐานอาคารโดยเฉพาะเจดีย์หลากหลายรูปแบบ ทั้งยังได้พบฐานของวิหาร รูปสี่เหลี่ยมผืนผ้าหลังหนึ่ง (กำหนดชื่อเรียกในขณะนั้นว่า ฐานฐานวิหารใกล้เคียงหมายเลข 11) มีขนาดกว้าง 12 เมตร ยาว 28 เมตร ซึ่งใช้กระเบื้องดินเผาผืนหลังคา เป็นกระเบื้องแผ่นบางๆ มีความหนา 1 เซนติเมตร กว้าง 7 เซนติเมตร ยาว 12 เซนติเมตร และมีรูกลมอยู่ที่มุมของปลายด้านหนึ่ง¹⁰

สำหรับการขุดแต่งโบราณสถานที่เมืองอู่ทองในช่วง พ.ศ. 2507–2509 โดยกรมศิลปากร นำโดยว่าที่ร้อยตรี สมศักดิ์ รัตนกุล และซอง บวสเชลลีย์ (Jean Boisselier) นักประวัติศาสตร์ศิลปะชาวฝรั่งเศส พบว่าโบราณสถาน หมายเลข 21 อาจเป็นอาคารประเภทมณฑป ซึ่ง ซอง บวสเชลลีย์ กล่าวว่า “มีฐานซึ่งมีบันไดขึ้นทั้ง 4 ทิศ และมี เสาใหญ่ก่อด้วยอิฐ 4 ต้น หลังคาที่พังไปหมดแล้วนั้นคงประกอบด้วยอิฐแผ่นบางๆ (เป็นพิเศษ) วางเรียงซ้อนกันขึ้นไป บนเครื่องไม้”¹¹ เข้าใจว่า “อิฐแผ่นบางๆ (เป็นพิเศษ)” ในที่นี้คงหมายถึง แผ่นกระเบื้องดินเผาที่มีลักษณะของเนื้อ คล้ายกับก้อนอิฐนั่นเอง

ตัวอย่างกระเบื้องดินเผาที่พบในเขตเมืองอุทงนั้นมี 3 แบบ (ภาพที่ 9) ปัจจุบันจัดแสดงอยู่ที่พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ อุทง ประกอบด้วย

1. กระเบื้องที่ด้านบนมีร่องหรือลอนเล็กๆ อยู่ 2 ร่อง ส่วนด้านล่างมีเดือยอยู่ที่ปลายด้านหนึ่งไว้เกี่ยวกับไม้ระแนง
2. กระเบื้องแผ่นเรียบ ซึ่งมีรูที่ปลายด้านหนึ่ง 2 รู ปลายอีกด้านหนึ่งตัดตรง มีขอบมุม โค้งมนเล็กน้อย ซึ่งอาจคล้ายกับกระเบื้องที่พบจากการขุดแต่งวิหารที่เมืองคูบัว และมีเนื้อค่อนข้างหยาบแบบกระเบื้องที่พบจากเมืองนครปฐมโบราณ
3. กระเบื้องที่มีสันเหลี่ยม ซึ่งอาจมีไว้ใช้ตรงสันของหลังคา กระเบื้องชิ้นนี้ยังมีการตกแต่งผิว โดยทำลายชุดขีดเป็นช่องสี่เหลี่ยมด้วย

ภาพที่ 9 กระเบื้องดินเผาพบที่เมืองอุทง จัดแสดงอยู่ที่พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ อุทง

ส่วนการขุดแต่งโบราณสถานแห่งหนึ่งใกล้กับคันดินมุมทิศตะวันตกเฉียงใต้ของเมืองศรีมโหสถ โดยกรมศิลปากร เมื่อ พ.ศ. 2535 พบว่าเป็นอาคารขนาดกว้างราว 20 เมตร ยาวประมาณ 200 เมตร มีลักษณะเป็นห้องยาวๆ ต่อเนื่องกันไป โดยแบ่งเป็นห้องย่อยๆ ราว 60 ห้อง และมีระเบียงสร้างขนานกับแนวผนังกันห้องด้วยในระยะห่าง 1 เมตร ทั้งด้านหน้าและด้านหลัง¹² แม้ว่าจะไม่ทราบรูปแบบและหน้าที่ใช้สอยของอาคารหลังนี้อย่างชัดเจน แต่จากการขุดแต่งก็ได้พบกระเบื้องมุงหลังคาเป็นกระเบื้องดินเผาแผ่นเรียบรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้า ด้านบนเรียบแต่มีร่อง 1-2 ร่อง ส่วนใต้แผ่นมีเดือยสำหรับเกี่ยวกับไม้ระแนง¹³ ซึ่งน่าจะมัลักษณะคล้ายกับกระเบื้องแบบที่ 1 จากเมืองอุทง

สรุปและเสนอแนะ

จากการรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับกระเบื้องดินเผาสมัยทวารวดีที่เคยขุดแต่งพบจาก โบราณสถานที่เมืองโบราณ 3 แห่ง ได้แก่ เมืองคูบัว เมืองอู่ทอง และเมืองศรีมโหสถ พบว่ากับข้อมูลใหม่ที่ได้จากการขุดค้นแหล่งโบราณคดี หอเอกสารและธรรมศาลาที่เมืองนครปฐมโบราณ สามารถสรุปเป็นข้อมูลเบื้องต้นได้ตามตารางด้านล่างนี้

เมืองโบราณ	ตัวอย่าง แหล่งที่พบ	ประเภท ของแหล่ง	รูปแบบของกระเบื้องดินเผา			
			ด้านบนมีลอน/ ร่อง 1-2 ร่อง มีเดือยด้านล่าง	แผ่นเรียบ มีรูที่ปลาย ด้านหนึ่ง	มีสันเหลี่ยม ด้านบนมี ลายขูดขีด	แผ่นเรียบ มีขอบหนา ทั้ง 2 ข้าง
คูบัว	ซากวิหารใกล้ เจดีย์หมายเลข 11	วิหาร		•		
อู่ทอง	โบราณสถาน หมายเลข 21	มณฑป	•	•	•	
ศรีมโหสถ	สิ่งก่อสร้าง บริเวณคันดินมุม ทิศตะวันตกเฉียงใต้	ห้องยาวๆ มีระเบียง	•			
นครปฐม	หอเอกสาร และ ธรรมศาลา	แหล่งชุมชน ที่มีศาสนสถาน				•

นอกจากหลักฐานทางโบราณคดีข้างต้นแล้ว ยังมีข้อมูลเกี่ยวกับกระเบื้องสมัยทวารวดีปรากฏอยู่ในเอกสารจีนด้วย จดหมายเหตุชื่อ “ทงเตียน” (T'ung-tien) ซึ่งรวบรวมขึ้นในราวพุทธศตวรรษที่ 14 กล่าวถึง บ้านเรือน (หรือพระราชวังของกษัตริย์) ในดินแดนแห่ง “โถวเหอ” (T'ou-ho) ซึ่งนักวิชาการส่วนใหญ่สันนิษฐานว่า “โถวเหอ” คงตรงกับคำว่า “โตโลโปตี้” (To-lo-po-ti) หรือที่เชื่อกันว่าตรงกับ “ทวารวดี” ในบันทึกของภิกษุเหียนจั่งหรือซวนจั่ง (Xuan Zhang)¹⁴ โดยมีข้อความที่น่าสนใจดังนี้

“ดินแดน T'ou-ho (โถวเหอ) นี่เป็นที่รู้จักกันในสมัยราชวงศ์สุย (พ.ศ. 1132 – 1161) ตั้งอยู่ทางใต้ของ Chen-la (เจนละ)...ชื่อราชวงศ์ของกษัตริย์คือ T'ou-ho-lo (โถวเหอหลัว) ...พระองค์มีอำนาจควบคุมเมืองบางเมือง บ้านซึ่งมีหลายชั้นนั้นใช้กระเบื้องมุงหลังคา ฝาผนังตกแต่งด้วยการเขียนสี ภายในเขตกำแพงเมืองมีเพียงปราสาทพระราชวังของกษัตริย์เท่านั้น ส่วนภายนอกกำแพงเมืองเป็นที่อยู่อาศัยของคนทั่วไปซึ่งคาดว่า มีมากกว่า 10,000 คน...”¹⁵

เป็นที่น่าสังเกตว่าเรายังไม่เคยขุดค้นพบหลักฐานของปราสาทราชวังของกษัตริย์ทวารวดี รวมทั้งร่องรอยหลักฐานอย่างเด่นชัดของบ้านเรือนของชาวทวารวดี นอกเสียจากจะศึกษาเรื่องราวของ พวกเขาเหล่านั้นผ่านเอกสารโบราณข้างต้น รวมถึงงานศิลปกรรมและหลักฐานทางโบราณคดีที่ ส่วนใหญ่คือ “ขยะ” ซึ่งคนสมัยโบราณได้ทิ้งเอาไว้ ด้วยเหตุนี้ การสำรวจและขุดค้นอย่างเป็นระบบ ตลอดจนการศึกษาวิเคราะห์หลักฐานทางโบราณคดีอย่างละเอียดในอนาคต อาจช่วยให้ได้พบข้อมูลที่น่าสนใจเพิ่มเติม ซึ่งจะช่วยให้เราได้เข้าใจถึงสภาพวิถีชีวิตของชาวทวารวดีมากยิ่งขึ้น

เชิงอรรถ

¹ ดู ผาสุก อินทราวุธ, รายงานการขุดค้นที่ตำบลพระประโทน อำเภอเมือง จังหวัดนครปฐม (นครปฐม : แผนกบริการกลาง สำนักงานอธิการบดี มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2526).

² See Pierre Dupont, *L'archéologie mène de Dvâravati* (Paris : Publications de l'École française d'Extrême-Orient, 1959) ; กรมศิลปากร, *เรื่องการขุดแต่งวัดพระเมรุ จังหวัดนครปฐม* (พระนคร : โรงพิมพ์พระจันทร์, พิมพ์ถวายพระภิกษุสามเณรในเทศกาลเข้าพรรษา พ.ศ. 2482).

³ ของ บวสเชลลีเย่, “ศิลปะทวารวดี ตอนที่ 1,” *ศิลปากร* แปลโดย หม่อมเจ้า สุภัทรดิศ ดิศกุล, 11,5 (มกราคม 2511) : หน้า 53.

⁴ สฤณีพงศ์ ขุนทรง, “แหล่งโบราณคดีห่อเอกสาร เมืองนครปฐมโบราณ: ผลการขุดค้นและการจัดลำดับอายุสมัย,” *เมืองโบราณ* 37,1 (มกราคม – มีนาคม 2554) : หน้า 151 – 152.

⁵ สฤณีพงศ์ ขุนทรง, “พัฒนาการทางวัฒนธรรมของเมืองนครปฐมโบราณ: ข้อมูลใหม่จากการขุดค้นที่ตำบลธรรมศาลา,” *ดำรงวิชาการ* 10, 1 (มกราคม – มิถุนายน 2554) : หน้า 233 – 237.

⁶ Dupont, *L'archéologie mène de Dvâravati*, p. 20 ; ประหยัด นิชลาพันธ์, “รายงานการกิจทางด้านโบราณคดี (18 มกราคม – 25 พฤษภาคม ค.ศ. 1939 (พ.ศ. 2482)),” ใน *นครปฐมศึกษาในเอกสารฝรั่งเศส* (กรุงเทพฯ : ศูนย์ข้อมูลเพื่อการค้นคว้าวิจัยฝรั่งเศส-ไทยศึกษา ภาควิชาภาษาฝรั่งเศส คณะอักษรศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2552), หน้า 85 – 114.

⁷ พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ พระปฐมเจดีย์, *โครงการศึกษาและประชาสัมพันธ์ วัฒนธรรมในลุ่มแม่น้ำ บางแก้ว – บางแพม เพื่อพัฒนาการท่องเที่ยว* (นครปฐม : บริษัท เพชรเกษม การพิมพ์, 2549), หน้า 20.

⁸ ผาสุก อินทราวุธ, *ดรรชนีภาชนะดินเผาสมัยทวารวดี* (กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2528), หน้า 21 – 22 ; R.C. Prasad Singh, “Spouted Vessels in India,” in *Potteries in Ancient India* (Patna : Patna University, 1969), p.118 – 123.

⁹ Bérénice Bellina and Ian Glover, “The Archaeology of Early Contact with India and the Mediterranean World from the Fourth Century BC to the Fourth Century AD.,” in *Southeast Asia From prehistory to history*, eds. Ian Glover and Peter Bellwood (London : RoutledgeCurzon, 2004), p.80.

¹⁰ สมศักดิ์ รัตนกุล, *โบราณคดีเมืองคูบัว* (กรุงเทพฯ : กรมศิลปากร, 2535). พิมพ์เนื่องในงานพระราชทานเพลิงศพ ว่าที่ ร.ต.สมศักดิ์ รัตนกุล วันที่ 27 เมษายน 2535), หน้า 47 – 48.

¹¹ ของ บวสเชลลีเย่, “ศิลปะทวารวดี ตอนที่ 1,” *ศิลปากร* : หน้า 61.

¹² กรมศิลปากร, *ประวัติศาสตร์และโบราณคดีเมืองศรีมโหสถ 2* (กรุงเทพฯ : กรมศิลปากร, 2536), หน้า 63 – 64.

¹³ เรื่องเดียวกัน, หน้า 73.

¹⁴ Samuel Beal, Siyuki : *Buddhist records of the Western world, translated from the Chinese of Hiuen Tsiang (A.D.629)* (Delhi : Oriental Books Reprint Corporation, 1969), p.200 ; Tatsuro Yamamoto, “East Asian Historical Sources for Dvaravati Studies,” in *Proceeding Seventh IAHA Conference vol.II* (Bangkok : Chulalongkorn University Press, 1979), pp.1137 – 1150.

¹⁵ Yamamoto, “East Asian Historical Sources for Dvaravati Studies,” in *Proceeding Seventh IAHA Conference vol.II*, pp.1138 – 1140.

บรรณานุกรม

ภาษาไทย

- ของ บวสเชอเลีย. “ศิลปะทวารวดี ตอนที่ 1.” ศิลปากร. แปลโดย ศาสตราจารย์ หม่อมเจ้า สุภัททิศ ดิศกุล. 11,5 (มกราคม 2511) : หน้า 34 – 64.
- ประหยัด นิชลานนท์. “รายงานภารกิจทางด้านโบราณคดี (18 มกราคม – 25 พฤษภาคม ค.ศ. 1939 (พ.ศ. 2482)).” ใน **นครปฐมศึกษา ในเอกสารฝรั่งเศส**. กรุงเทพฯ : ศูนย์ข้อมูลเพื่อการค้นคว้าวิจัย ฝรั่งเศส-ไทยศึกษา ภาควิชาภาษาฝรั่งเศส คณะอักษรศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2552. หน้า 85 – 114.
- ผาสุข อินทราวุธ. **ตรรกะนิภาษะดินแดนสมัยทวารวดี**. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2528.
- ผาสุข อินทราวุธ. **รายงานการขุดค้นที่ตำบลพระประโทน อำเภอเมือง จังหวัดนครปฐม**. นครปฐม : แผนกบริการกลาง สำนักงานอธิการบดี มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2526.
- พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ พระปฐมเจดีย์. **โครงการศึกษาและประชาสัมพันธ์ วัฒนธรรมในลุ่มแม่น้ำบางแก้ว – บางแฉม เพื่อพัฒนาการท่องเที่ยว**. นครปฐม : บริษัท เพชรเกษม การพิมพ์, 2549.
- ศิลปากร, กรม. **ประวัติศาสตร์และโบราณคดีเมืองศรีมโหสถ 2**. กรุงเทพฯ : กรมศิลปากร, 2536.
- ศิลปากร, กรม. **เรื่องการขุดแต่งวัดพระเมรุ จังหวัดนครปฐม**. พระนคร : โรงพิมพ์พระจันทร์, 2482. (พิมพ์ถวายพระภิกษุสามเณรในเทศกาลเข้าพรรษา พ.ศ. 2482).
- สมศักดิ์ รัตนกุล. **โบราณคดีเมืองคูบัว**. กรุงเทพฯ : กรมศิลปากร, 2535. (พิมพ์เนื่องในงานพระราชทานเพลิงศพ ว่าที่ ร.ต.สมศักดิ์ รัตนกุล วันที่ 27 เมษายน 2535).
- สฤณีพงศ์ ชูทรง. “พัฒนาการทางวัฒนธรรมของเมืองนครปฐมโบราณ: ข้อมูลใหม่จากการขุดค้นที่ตำบล ธรรมศาลา.” **ดำรงวิชาการ**. 10, 1 (มกราคม – มิถุนายน 2554) : หน้า 224 – 245.
- สฤณีพงศ์ ชูทรง. “แหล่งโบราณคดีหอยแครง เมืองนครปฐมโบราณ: ผลการขุดค้นและการจัดลำดับอายุสมัย.” **เมืองโบราณ**. 37, 1 (มกราคม – มีนาคม 2554) : หน้า 143 – 153.

ภาษาต่างประเทศ

- Beal, Samuel. **Siyuki : Buddhist records of the Western world, translated from the Chinese of Hiuen Tsiang (A.D.629)**. Delhi : Oriental Books Reprint Corporation, 1969.
- Belina, Bérénice and Ian Glover. “The Archaeology of Early Contact with India and the Mediterranean World, from the Fourth Century BC to the Fourth Century AD.” in **Southeast Asia From prehistory to history**. eds. Ian Glover and Peter Bellwood. London : RoutledgeCurzon, 2004.
- Dupont, Pierre. **L’archéologie mène de Dvāravati**. Paris : Publications de l’École française d’Extrême-Orient, 1959.
- Singh, R.C. Prasad. “Spouted Vessels in India.” in **Potteries in Ancient India**. Patna : Patna University, 1969. pp.118 – 123.
- Yamamoto, Tatsuro. “East Asian Historical Sources for Dvaravati Studies.” in **Proceeding Seventh IAHA Conference vol.II**. Bangkok : Chulalongkorn University Press, 1979. pp.1137 – 1150.

Dvaravati Terracotta Roof Tile : New Data from the Excavation at Ancient Nakhon Pathom

Saritpong Khunsong, Ph.D.

Lecturer in Department of Archaeology, Faculty of Archaeology, Silpakorn University

Abstract

Our prior knowledge about Dvaravati terracotta roof tiles (circa the 7th–11th century A.D. or 1,450–1,050 years ago) is based on the archaeological records which have been found from the monumental excavation at Ku Bua (Ratchaburi province), U Thong (Suphan Buri province), and Sri Mahosot (Prachinburi province). While the excavation at many Dvaravati monuments at the ancient city of Nakhon Pathom and the 1981 cultural excavation at Phra Pathon sub-district, that was conducted by Phasook Indrawooth, show no evidence of any roof tile.

However, many pieces of terracotta roof tiles were discovered by the author during the 2009 – 2010 excavation at the site of Hor-Ek and Dhammasala. So, the author aims to present this new data of the Dvaravati terracotta roof tile, which consider mainly about its attributes : form, size and material compound, in order to use this information as a preliminary record for further intensive research.

Keywords : Terracotta roof tile, Dvaravati period, Ancient Nakhon Pathom

